בית משפט לענייני משפחה בחדרה

ת"ע 51554-07-19 פלונית נ' האפוטרופוס הכללי ואח'
ת"ע 51585-07-19 פלונית נ' אלמוני ואח'

תיק חיצוני:

בפני **כבוד השופטת יפעת שקדי שץ**

תובעת **פלונית**

על ידי ב"כ עו"ד ע. לשם

נגד

נתבע **אלמוני**

על ידי ב"כ עו"ד א. זרנופולסקי ועו"ד א. מחיטריאן

פסק דין

בהליכים שלפניי נדרשת הכרעה בהתנגדותו של הנתבע לבקשה למתן צו ירושה שהגישה התובעת לאחר מותה של אמה המנוחה, סבתו של הנתבע.

התנגדותו של הנתבע למתן צו הירושה מבוססת על הטענה, כי המנוחה הותירה צוואה תקפה שיש לקיימה.

רקע עובדתי

1. התובעת, גב' -----, היא אמו של הנתבע, מר -----. אמה של התובעת, סבתו של הנתבע - גב' ------ ז"ל (**"המנוחה"**) נפטרה ביום 18.4.2019.

2. ביום 30.6.2019 הגישה התובעת בקשה למתן צו ירושה במסגרתה ציינה, כי היא היורשת היחידה וכי המנוחה לא הותירה אחריה צוואה. ביום 4.7.2019 הגיש הנתבע התנגדות למתן צו הירושה. לטענתו, המנוחה הותירה צוואה נוטריונית מיום 18.5.2016 במסגרתה הורישה לו את כל רכושה (**"הצוואה"**).

3. בתום ישיבת קדם המשפט שהתקיימה ביום 3.2.2020 מינה בית המשפט את ד"ר אייזק סולומיש כמומחה אשר יערוך חוות דעת ביחס לשאלת כשירותה של המנוחה במועד עריכת הצוואה (**"המומחה"**). בנוסף ניתנו צווים לגילוי מסמכים. חוות דעת המומחה נושאת תאריך 26.5.2020.

4. לאחר שניסיונות לבוא בדברים ולהסדיר את המחלוקות בהסכמה נכשלו, ביום 21.6.2020 הורה בית המשפט על הגשת תצהירים וקבע מועד לישיבת הוכחות.

ביום 13.5.2021 נחקר עו"ד י.י. אשר בפניו נחתמה הצוואה (זומן על ידי התובעת) וכן נחקרה התובעת. ביום 2.6.2021 הושלמה חקירת התובעת ונחקר המומחה. ביום 2.8.2021 נחקרו עדים מטעמו של הנתבע והנתבע ונשמעו סיכומי הצדדים בעל פה.

<u>עיקרי טענות הצדדים</u>

5. התובעת טענה, כי הצוואה אינה תקפה הן בשל אי כשירותה של המנוחה והן בשל נסיבות עריכת הצוואה. התובעת צרפה מסמכים רפואיים מהתקופה שקדמה למועד עריכת הצוואה וטענה, כי המסמכים מעידים על העדר כשירות של המנוחה בתקופה הרלבנטית. עוד טענה התובעת, כי הצוואה פגומה מאחר והנוטריון ציין, כי היא נחתמה במשרדו שעה שהמנוחה היתה מרותקת למיטתה במועד עריכת הצוואה וגם בהתאם לעמדת הנתבע, הצוואה נחתמה בביתה של המנוחה.

בנוסף הצביעה התובעת על הקושי שנובע מתוכן הצוואה שעה שציוותה המנוחה את כל רכושה לנתבע שעה שהתובעת היא בתה היחידה אשר טיפלה בה במסירות וסעדה אותה עד לרגעיה האחרונים. הוראות הצוואה קובעות, שאם הנתבע לא יהיה בחיים במות המנוחה, אז הירושה תעבור ליורשיו החוקיים כך שהמשמעות היא נישול התובעת באופן שאינו מתיישב עם השכל הישר וניסיון החיים.

6. הנתבע טען, כי מספר שנים לפני מותה ביקשה המנוחה מהתובעת לאתר עבורה נוטריון דובר ---- לשם עריכת צוואה. ביום 18.5.2016, כאמור, נחתמה צוואה על ידי המנוחה בביתה לפני נוטריון.

להתנגדות צורפו, בין היתר, אישור עשיית הצוואה ממנו עולה, כי הצוואה נחתמה בפני עו"ד י. י. במשרדו ביום 18.5.2016 והצוואה עצמה במסגרתה ציוותה המנוחה את כל רכושה לנתבע ואם חלילה לא יהיה בחיים - ליורשיו כחוק. עוד צורפה קבלה על ביצוע תשלום סך של 1,200 ש"ח במזומן על ידי המנוחה עבור הכנת יפוי כח, אימות חתימה, ואישור צוואה.

הנתבע הוסיף וטען, כי ימים ספורים לאחר מות המנוחה, משכה התובעת את מרבית כספי המנוחה כאשר היא אינה זכאית לכך, לאור הוראות הצוואה.

הנתבע עמד על כך, שהגשת הבקשה למתן צו ירושה נעשתה תוך ידיעה כי המנוחה הותירה צוואה ובהתעלם מרצון המנוחה - רצון אשר הושמע בפני כל קרובי המנוחה - כי היא מבקשת להותיר לנתבע את כל עיזבונה.

<u>ממצאי חוות דעתו של המומחה ד"ר אייזק סולומש</u>

7. ביום 24.5.2020 הגיש המומחה את חוות דעתו. על סמך התיעוד הרפואי קבע המומחה, כי במועד עריכת הצוואה סבלה המנוחה מירידה קוגניטיבית בדרגת חומרה בינונית וממצב דכאוני וכי מצבה של המנוחה שלל ממנה את היכולת לדאוג לענייניה והיא לא היתה כשירה לערוך את הצוואה ביום 18.5.2016.

8. המומחה הסתמך על התיק הרפואי של המנוחה בקופת חולים; סיכום אשפוז במחלקה אורתופדית בבית החולים ----- מיום 26.4.2016; סיכום מחלה במחלקת השיקום במרכז הגריאטרי ---- מיום 10.5.2016; סיכום ביקור במחלקה לרפואה דחופה בבית החולים ----- ביום 13.5.2016 וטפסי הערכת תלות שנערכו על ידי המוסד לביטוח לאומי החל מחודש אוקטובר, 2004 ועד לחודש יוני 2016.

המומחה סקר את המידע הנלמד מתוך המסמכים שהוצגו לו וציין, כי במועד עריכת הצוואה לא נטלה המנוחה תרופות שעלולות להשפיע על מצבה הקוגניטיבי וכי לפי הרישום הרפואי סימני ירידה קוגניטיבית מתועדים לפחות מחודש מרץ 2016. החמרה במצבה של המנוחה מתועד החל מחודש אפריל 2016, כאשר נפלה שברה את הרגל ובמהלך האשפוז עברה אירוע מוחי. בנקודת זמן זו אובחנה המנוחה כסובלת מדמנציה וסקולרית בשילוב עם מצב דיכאוני. המנוחה גילתה ירידה בזיכרון לטווח קצר, החוסר התמצאות בזמן, הפרעות בריכוז, ביצוע הוראות לקוי, כתיבה והעתקה לקויים והציון בבדיקה הקוגניטיבית המובנית שנערכה ביום 2.5.2016 (כשבועיים וחצי לפני עריכת הצוואה) היה 14/30 - דרגת חומרה בינונית.

המומחה הוסיף וציין, כי ביום 15.6.2016 נבדקה המנוחה על ידי אחות מטעם המוסד לביטוח לאומי אשר התרשמה כי המנוחה אינה ערנית, לא משתפת פעולה, לא התמצאה בסביבה ולא הבינה הוראות. המומחה התייחס גם לבדיקתה של המנוחה על ידי רופאת משפחה אשר ציינה שהמנוחה גילתה הפרעות ברצף ובשטף הדיבור והתרשמה כי יש צורך במינוי אפוטרופוס.

המומחה הצביע על סיכום ביקור של פיזיותרפיסט שביקר בבית המנוחה יום לפני עריכת הצוואה והתרשם מישנוניות וחוסר שיתוף פעולה.

מתיעוד רפואי של רופאת המשפחה בחודש יולי 2016 עלה כי המנוחה נבדקה על ידי רופא גריאטרי שהתרשם כי המנוחה סבלה מבלבול, ירידה בזיכרון לטווח קצר והפרעות בהתמצאות בזמן ובמקום וכי הציון בבדיקה קוגניטיבית מובנית היה מתחת לגבול התחתון של הנורמה.

המומחה סיכם, כאמור, כי מהמסמכים הרפואיים עולה ירידה קוגניטיבית ועל קיומו של תהליך דמנטיבי מסוג וסקולרי בדרגת חומר בינונית עם סימני דכאון. המחלה התאפיינה בהידרדרות מהירה לאחר האירוע המוחי עם שיפור חלקי בהמשך. השיפור האמור לא הוביל לכך שמצבה חזר להיות כפי שהיה לפני תחילת ההידרדרות ועל כן קבע המומחה, כי המנוחה לא היתה כשירה במועד הרלבנטי.

המומחה נחקר על חוות דעתו ביום 2.6.2021.

<u>תמצית העדויות שהוגשו באמצעות תצהירים</u>

9. <u>תצהיר התובעת גב' ------</u>:

התובעת העידה, כי במהלך שנת 2015 שיתף אותה הנתבע כי הוא מעונין שהיא תשכנע את המנוחה לכתוב צוואה במסגרתה תצווה לו את דירתה. הנתבע הסביר לתובעת כי הוא ורעייתו לא יכולים לרכוש דירה והם לא יכולים להביא ילדים לעולם ללא דירה והם לא רוצים לעזוב את הארץ ולעבור לארצות הברית. התובעת שיתפה את אמה, המנוחה, והיא התפלאה והתעלמה.

לאחר שהמנוחה עברה ניתוח ומצבה התדרדר חזר הנתבע על הבקשה בענין ירושת סבתו והתובעת השיבה לו שיעשה כראות עיניו.

הנתבע ביקש מהתובעת שתסיע אותו לנוטריון וכאשר שב מהנוטריון היו בידיו שני מסמכים - יפוי כח וצוואה שנאמר, כי הנוטריון יבוא להחתים את המנוחה עליה.

הנוטריון הגיע לבית המנוחה. התובעת שאלה את המנוחה האם היא מסכימה שהיא (התובעת) תטפל בחשבון הבנק שלה על מנת להסדיר תשלומים וכו'. המנוחה הסכימה וחתמה על ייפוי הכח. הנתבע נתן למנוחה צוואה והנוטריון שאל את המנוחה האם היא מוכנה לחתום. הנוטריון עמד בפתח הדלת. לא הוסבר למנוחה על מה היא חותמת ולאחר שחתמה הנתבע לקח את העותק אליו.

התובעת ראתה את הצוואה לראשונה - כשהוגשה ההתנגדות לבקשה למתן צו הירושה.

10. <u>תצהיר הנתבע - מר -------</u>:

הנתבע העיד, כי מגיל ינקות סבתו המנוחה היתה לו כאֵם ואמו, התובעת, היתה דמות זרה שלא מילאה כל תפקיד בשנות חייו הראשונות.

המנוחה פנתה אל הנתבע כמה פעמים בכדי שימצא לה נוטריון על מנת לערוך צוואה כדין. הנתבע התמהמה עם הבקשה.

בחודש אפריל עברה המנוחה תאונה בביתה ועברה ניתוח לאיחוי שבר בירך. לאחר הניתוח היא השתקמה והיתה להם תקשורת רציפה עמה. לאחר השחרור מהשיקום שאלה המנוחה מתי ניתן להביא לפניה נוטריון לשם עריכת הצוואה. התובעת שיתפה פעולה מתוך רצון לכבד את רצון אמה המנוחה ולכן פנו הצדדים - התובעת והנתבע - יחד לנוטריון והתובעת היתה עמו בקשר על מנת להסדיר את נושא התשלום ולתאם את מועד החתימה על הצוואה ועל ייפוי כח שיאפשר הסדרת ענייניה הכספיים של המנוחה.

הנתבע הוסיף והעיד, כי הנוטריון ביקש אישור רפואי על מצבה המנטלי של המנוחה טרם עריכת הצוואה ובהתאם, ביקרה ביום 15.5.2016 רופאת המשפחה אשר ציינה בסיכום הביקור כי המנוחה מבינה את הנאמר לה והביעה הסכמה למינוי אפוטרופוסים.

התובעת נכחה במעמד החתימה על הצוואה ועל ייפוי הכח וכעבור מספר ימים הועברה לידי הנתבע הצוואה.

הנתבע עמד על כך שמצבה המנטלי של המנוחה היה טוב וציין מספר דוגמאות המעידות על כך. לטענתו, ההתדרדרות החלה בשנת 2018 כאשר התקשתה לנהל שיח ושקעה לסירוגין.

לאחר מותה של הסבתא המנוחה, אמרה התובעת, כי הדירה תעבור לנתבע אך תכולתה תהיה לה, אולם הצדדים הסתכסכו בעקבות הצעתה של התובעת למכור את הדירה בפטור ממס כנכה ובכספי המכירה יבנה בית גדול לכל המשפחה.

11. <u>תצהירה של העדה גב' נ"ג</u>:

גב' ג' העידה, כי שמשה כמטפלת של המנוחה עד לשנת 2015, הפכה לחברתה והיתה בקשר עמה עד יומה האחרון. עוד העידה העדה, כי המנוחה דיברה על נכדה היחיד - הנתבע - רבות ועל רצונה כי יבנה משפחה ויתבסס כלכלית.

12. <u>תצהירה של העדה גב' ט"ד</u>:

הגב' ד' העידה כי היתה מטפלת של המנוחה וכי המנוחה החשיבה את הנתבע לבנה ואמרה בכל הזדמנות, כי תעשה בשבילו הכל ותשאיר לו את כל רכושה.

גב' ד' זכרה, כי לאחר ששבה המנוחה מהמוסד השיקומי הבינה כל מה שאמרו לה וכי במעמד החתימה על הצוואה הנוטריון דיבר עם המנוחה בסלון והיא הלכה לחדרה.

עוד העידה העדה, כי התובעת הנחתה את המנוחה להעמיד פנים בעת הביקור של נציגי הביטוח הלאומי בכדי לקבל יותר שעות טיפול.

13. <u>תצהירו של העד מר ס"ב</u>:

מר ב' הוא בן דודו של הנתבע. לדבריו, עד כחצי שנה לפני מותה היתה המנוחה מתקשרת איתו ומתעניינת בשלומו. היא ציינה בשיחותיהם כי היא תמהה מדוע הנתבע לא מביא ילדים לעולם שכן ממילא דירתה רשומה על שמו ויהיה לו איפה לגדלם.

14. <u>תצהירה של גב' ר"ה</u>:

גב' ה העידה, כי המנוחה לימדה אותה פסנתר עד לפני כעשר שנים וכי הן היו חברות ושכנות משך 30 שנה עד ליומה האחרון. גב' ה העידה, כי המנוחה תקשרה היטב לאחר חזרתה מהמוסד השיקומי וכי הידרדרותה היתה רק בשנת 2017 ואילך.

<u>דיון והכרעה</u>

15. כאמור, עמדתו של הנתבע היא שאין להורות על מתן צו ירושה שעה שקיימת צוואה שיש לקיימה.

על מנת להכריע יש להידרש לטענות התובעת ביחס לצוואה - הן בנוגע להעדר כשירותה של המנוחה לצוות; הן ביחס לפגמים בצורתה של הצוואה והן ביחס לפגמים באופן עריכתה.

אדרש אם כך לטענותיו של הנתבע ואבחן אותם לאור החומר המצוי בפניי לאחר הצגת ראיות הצדדים וקבלת חוות דעתו של המומחה.

<u>טענת העדר כשירותה של המנוחה</u>

16. סעיף 26 <u>לחוק הירושה</u>, תשכ"ה-1965 קובע, כך:

"צוואה שנעשתה על ידי קטין או על ידי מי שהוכרז פסול-דין או שנעשתה בשעה שהמצווה לא ידע להבחין בטיבה של צוואה - בטלה".

בע"א 851/79 **בנדל נ' בנדל**, פ"ד לט(3), 101 נדרש בית המשפט העליון למשמעות המילים "להבין בטיבה של הצוואה" וקבע, כי מדובר בהנחיה כללית "**אשר מטרתה לבחון, אם המצווה היה מודע למהות מעשיו ותוצאותיהם**".

בית המשפט באותו הענין קבע, כי יש לבחון שלושה רכיבים עיקריים: האחד, מודעות המצווה לעובדה שערך צוואה; השני, ידיעתו של המצווה בדבר היקף רכושו והשלישי - מודעתו באשר לתוצאות עשיית הצוואה על יורשיו (ראו גם ע"א 15/85 **מזרחי נ' רז ואח'**, פ"ד מ"א (4), 454).

המשקל שיינתן לשיקול כזה או אחר הוא דבר המשתנה מענין לענין על פי נסיבותיו של כל מקרה ומקרה ויש לוודא, כי המצווה הבין את פעולת הציווי לא רק מבחינה פורמאלית אלא גם מבחינה מהותית (ת"ע (ת"א) 39558-03-19 **פלונית נ' אלמוני** (18.12.2020)).

עוד נקבע, כי המצווה צריך להיות בדעה צלולה ולפרש נכון את המציאות הסובבת אותו (ע"א 1212/91 **קרן ליב"י נ' בינשטוק**, פ"ד מ"ח(3), 723; דנ"א 1516/95 **מרום נ' היועמ"ש**, פ"ד נב(2), 813; ע"א 190/68 **סטוצקי נ' קלינבורט**, פ"ד כב' (2), 138)).

נקודת הזמן הרלבנטית לבדיקת מצבו הנפשי, המנטלי והגופני של המצווה בכדי להכריע האם "ידע להבחין בטיבה של הצוואה" היא מועד חתימתה של הצוואה וחומר הראיות צריך שיתייחס למועד זה (ע"א 3411/92 **רובנשטיין נ' ברזבסקי** (13.6.1995); עמ"ש (חי') 27565-09-16 **ל.נ. (האחות) נ' ע.ד (האח)** (02.04.2017); (עמ"ש (ת"א) **א'נ' ש' נ' א' מ' ק'** (14.4.2013)).

17. על כן, בכדי לקבוע האם המנוחה ידעה להבחין בטיבה של הצוואה עליי לבחון את המסמכים והעדויות המוכיחים את מצבה בסמיכות למועד עריכת הצוואה.

18. ביום 12.4.2016, כחודש לפני עריכת הצוואה, נותחה המנוחה תחת הרדמה כללית לקיבוע שבר במפרק הירך. במהלך האשפוז שלאחר הניתוח, ביום 20.4.2016, עברה המנוחה אירוע מוחי קל. בדיקה נוירולוגית שלך המנוחה בוצעה באופן מוגבל בשל שיתוף פעולה חלקי של המנוחה.

כעבור מספר ימים שוחררה המנוחה תוך המלצה על שיקום ממושך והמשך מעקב נוירולוגי בקהילה (כך עולה מסיכום האשפוז מבית החולים ----- - נספח 2 לתגובה להתנגדות).

19. ביום 26.4.2016 אושפזה המנוחה במרכז הרפואי---- לשיקום וחזרה לתפקוד עד ליום 10.5.2016 (כלומר המנוחה שוחררה מהאשפוז כשבוע לפני עריכת הצוואה). במסמכי סיכום האשפוז (נספח 3 לתגובה להתנגדות) ציין הצוות הרפואי, כי "**בשנה האחרונה סובלת**

משכחה"; כי "**לפי דבריה היתה במעקב פסיכיאטר ב-------**" וכי הטיפול במרכז הרפואי -----כלל טיפול על ידי צוות שיקום רב מקצועי בפרוטוקול נוירולוגי.

עוד צוין, כי "**במהלך האשפוז נצפה שיפור מבחינת דיבור אך המטופלת לא עונה לכל השאלות... עונה לפקודות פשוטות בלבד, נראית לא עקבית/מרוכזת בעת בדיקה**".

בהתייחס למצבה של המנוחה מבחינת ריפוי בעיסוק צוין, כי התמצאותה של המנוחה בזמן לקויה; הזיכרון לטווח קצר לקוי; כך גם יכולת החישוב וביצוע הוראה תלת שלבית. משימת ציור שעון הופסקה עקב התרשמות ממצב ירוד של המטופלת.

עוד צוין, כי "**באופן כללי במהלך האבחון תגובות איטיות, דיבור חלש ומועט, צורך בדרבון. מומלץ לחזור על הערכה קוגניטיבית בהתאם לשיפור במצבה**"; כי המנוחה זקוקה לעזרה בכל תפקודי היום יום וכי "**יש קושי לתקשר עם המטופלת כי אינה זוכרת שאלות פשוטות (כמו מה אכלת הבוקר) ומחשבתה נקטעת לעיתים קרובות**".

בהתייחסות למצבה הקוגניטיבי של המנוחה בעת השחרור צוין התמצאות חלקית בזמן והתמצאות במקום וכן מודעות לסיטואציה חלקית.

תוצאות מבחן ("Mini-Mental state examination ("MMSE אשר נועד להעריך את מצבה המנטלי בעת השחרור מאשפוז היתה 14/30, תוצאה אשר צוינה במסמכי השחרור כלקויה.

20. ביום 13.5.2016 (חמישה ימים לפני עריכת הצוואה) בשעות הערב ביקרה המנוחה במחלקה לרפואה דחופה בבית החולים ----- ושוחררה לאחר שהצוות הרפואי התרשם, כי היא סובלת מדלקת בדרכי השתן (נספח 4 לתגובה להתנגדות).

21. כך, מהמסמכים הרפואיים עולה, כי בשנה שקדמה לעריכת הצוואה סבלה המנוחה משכחה; כי חודש לפני עריכת הצוואה עברה המנוחה אירוע מוחי קל; כי ימים ספורים לפני עריכת הצוואה אובחן מצבה הקוגניטיבי והמנטלי כלקוי ותוארה התמצאות חלקית וליקוי בזיכרון לטווח קצר.

22. מאחר וכשרות לצוות היא "ענין שברפואה", מדובר בענין אשר יש לבחון באמצעות חוות דעת רפואית (ת"ע (י-ם 36368-09-16 **י.מ. נ' א.ע.** (18.7.2021) והאסמכתאות המפורטות שם).

כאמור, לשם הערכת מצבה של המנוחה במועד עריכת הצוואה מונה כמומחה ד"ר אייזק סולומש, מומחה לפסיכיאטריה ופסיכוגריאטריה, מנהל המחלקה הפסיכיאטרית בבית החולים ------.

בחוות הדעת הפסיכיאטרית (הוגשה לתיק בית המשפט ביום 24.5.2020) סקר המומחה את המסמכים עליהם הסתמך בעת עריכת חוות הדעת. המומחה התייחס לתיעוד שהוצג לו וציין, כי בבדיקת רופא נוירולוג שנערכה בחודש מרץ 2016 (כחודשיים לפני עריכת הצוואה) צוין, כי המנוחה סבלה מהפרעה בריכוז ובזיכרון מידי ואופרטיבי וצוינה אבחנה - DEMENTIA.

בנוסף ציין המומחה, כי בבדיקת אחות מביטוח לאומי מיום 15.6.2016 (כחודש לאחר עריכת הצוואה) המנוחה היתה לא ערנית, לא שיתפה פעולה, לא התמצאה בסביבה ולא הבינה הוראות.

בנוסף התייחס המומחה לסיכום ביקור של פיזיותרפיסט שטיפל במנוחה ביום 17.5.2016 - יום לפני עריכת הצוואה וציין, כי דווח מהמטפלת על ישנוניות ואי שיתוף פעולה וכי בהערכה תפקודית שנערכה יום לאחר עריכת הצוואה היתה המנוחה זקוקה לסיוע בינוני בזיכרון ובפתרון בעיות עם ציון כללי 19/35 על אף שלאחר מכן (ביום 26.5.2016) נראה שיפור בהערכה התפקודית.

23. המומחה סיכם, כי מהמסמכים הרפואיים נלמדת ירידה קוגניטיבית (חוסר התמצאות בזמן ובמקום, ירידה בזיכרון, ציון בבדיקה קוגניטיבית מובנת (MMSE) מתחת לגבול התחתון של הנורמה לצד הפרעות אפקטיביות (מצב דכאוני ממושך)).

המומחה נתן דעתו גם להיבט התפקודי - מהמסמכים למד המומחה כי במועד עריכת הצוואה המנוחה היתה במצב סיעודי והזדקקה לעזרה בתפקוד הבסיסי והאינסטרומנטלי.

המומחה הוסיף וקבע, כי התמונה הקלינית ומהלך המחלה המתואר ברישום הרפואי והסיעודי מצביעים על קיומו של תהליך דמנטיבי מסוג וסקולרי בדרגת חומרה בינונית עם סימנים של דכאון וכי המחלה התאפיינה בתחילה בהידרדרות מהירה לאחר אירוע מוחי עם שיפור חלקי בהמשך.

מידת החומרה של מצבה של המנוחה הן בהיבט הקוגניטיבי והתפקודי השתנה במהלך חודש מאי 2016, אולם השיפור לא הוביל לכך שמצבה היה לפני ההתדרדרות (בחודש אפריל 2016).

בסיכום הדברים קבע המומחה, כך:

"בשורה התחתונה, הרוב המכריע של התיעוד הרפואי שהועבר לעיוני מלמד, כי במועד החתימה על הצוואה המנוחה סבלה מפגיעה קוגניטיבית משמעותית, במידה ששללה ממנה את היכולת להתקין צוואה ביום 18.5.2016".

24. המומחה נחקר ביום 2.6.2021. בעדותו הסביר המומחה, כי לשם עריכת חוות דעת פסיכיאטרית רטרוספקטיבית על המומחה לבחון האם התקיימה הפרעה מנטלית והאם הפרעה זו עלולה להשפיע על יכולת קבלת החלטות (עמ' 170, ש' 14-20). המומחה הסביר כי לשם הערכת מצבה של המנוחה בחן את המסמכים הרפואיים המתעדים את מצבה של המנוחה בסמוך למועד עריכת הצוואה (עמ' 171, ש' 20).

לאחר שנחקר המומחה באריכות על ידי ב"כ הנתבע לגבי האפשרות שמצבה של המנוחה השתפר והעדר היכולת להסתמך על המסמכים כפי שעשה המומחה הסביר המומחה, כי כבר בשנת 2012 הבדיקה הקוגניטיבית של המנוחה היתה מתחת לגבול באופן שמעיד על ירידה קלה והחל מחודש מרץ 2016 אובחנה דמנציה. המומחה הסביר שיכולות להיות תנודות במצב אבל בנקודת הזמן של עריכת הצוואה היא לא היתה כשירה (עמ' 182, ש' 1 - עמ' 183, ש' 6).

המומחה עמד על כך שימים ספורים לפני עריכת הצוואה אובחנה המנוחה עם ליקוי בזיכרון טווח קצר וכי לכך יש השפעה על קבלת החלטות ועריכת צוואה (עמ' 192, ש' 18-21).

25. על אף שהמומחה נחקר חקירה ארוכה וקפדנית, לא מצאתי, כי היה בחקירה כדי לערער את מצאי חוות הדעת ולא מצאתי, כי היה בטענות שהדגיש ב"כ הנתבע (לרבות הטענות לגבי שיפור במצבה התפקודי של המנוחה במועד שלאחר עריכת הצוואה) כדי להוביל לכרסום במעמדה של חוות הדעת של המומחה.

חקירתו של המומחה וההסברים שהציג המומחה למסקנות שחילץ מתוך המסמכים שהוצגו בפניו הוסיפה נדבך נוסף לחוות הדעת וחיזקה את איתנות מסקנותיה בדבר מצבה של המנוחה במועד עריכת הצוואה.

26. בנקודה זו יש לתת את הדעת על העדויות שהציג הנתבע בדבר מצבה של המנוחה ומעמדן ביחס לחוות דעתו של המומחה:

העדה גב' נ"ג העידה שמצבה של המנוחה היה קשה רק במהלך השנים 2017-2018 (עמ' 71, ש' 11) וכי היתה מתרועעת עמה ומשוחחת עמה (עמ' 71, ש' 13-14); והעדות גב' ר"ה וגב' ט"ד הצהירו על מצבה התקין של המנוחה לאחר האשפוז ויכולת התקשורת שלה.

על אף שעדויות עדות אלה אינן תואמות את מסקנותיו של המומחה, איני סבורה שיש בהתייחסות הכללית בתצהירים ובעדות לגבי קיומן של שיחות עם המנוחה כדי לפגוע במסקנות הנלמדות מהמסמכים הרפואיים הברורים אשר נערכו על ידי **שורת** אנשי צוות רפואי **משני** מוסדות רפואיים שונים **בתאריכים ספציפיים הסמוכים למועד החתימה על הצוואה**.

27. בת"ע (ת"א) 52824/10 **א' נ' י'** (17.5.2012) נדרש כבוד השופט נ. שילה לסוגיה דומה בה ידידים של המנוח ואנשים שהיו עמו בקשר העידו כי במועד עריכת הצוואה תפקד המנוח באופן עצמאי והיה צלול בניגוד לקביעותיו של המומחה.

כבוד השופט שילה התייחס לטענות שהובאו בפניו בדבר הקושי הכרוך בחוות דעת "פוסט מורטום" שאינה מבוססת על התרשמות אישית מהנבדק אלא על מסמכים רפואיים בלבד; הדגיש, כי השאלה המרכזית שעליו להכריע בה היא האם להעדיף את חוות דעתו של המומחה על פני עדים אחרים אובייקטיבים שהתרשמו כי המנוח היה כשיר וצלול ומה משקל חוות הדעת בתוך מכלול העדויות וקבע, כך:

> "**מאחר וחוות הדעת במקרה דנן מסתמכת על מסמכים ודוחות רבים מאוד שנערכו בסמוך לפני ובסמוך לאחר עריכת הצוואה, אני סבור שמאחר ומדובר בנושא שברפואה, יש להעדיף את חוות דעתו של מומחה על פני עדויותיהם של הדיוטות.**
>
> **התרשמות של אדם שאינו בעל מקצוע יכולה להיות מוטעית, במיוחד כשמדובר באדם שהיתה לו דמנציה והוא ניסה להסתיר את חולשותיו מהסובבים אותו...**
>
> **הרופאים שטיפלו במנוח ב... אינם רופאים פסיכיאטרים או גריאטרים ולפיכך, יש להעדיף מבחינה מקצועית את עדות המומחה, לא רק מפני שהוא מומחה בתחום זה אלא מאחר ולפניו היה כל התיעוד הרפואי הרב והמפורט אודות המנוח...**".

דברים דומים נקבעו בת"ע (ת"א) 41494-06-16 **ט.ח.א נ' ז.א.** (11.2.2018) ("**ענין ט.ח.א**"), כאשר ביקשה התובעת שם להסתמך על עדויות עדים מטעמה בדבר צלילותו של המנוח.

בית המשפט קבע באותו ענין כי ענין שברפואה מוכח באמצעות תעודת רופא או חוות דעת ועל כן כשירות, המהווה ענין רפואי, תוכח רק באמצעות חוות דעתו של רופא ולא על יסוד עדותם של עדים.

28. אוסיף, בהקשר של ההחלטה להסתמך על חוות דעתו של המומחה ועל המסמכים הרפואיים על אף עדויות אחרות, כי בתי המשפט פסקו, לא אחת, כי רק נימוק כבד משקל ובולט יצדיק את דחייתן של קביעות המומחה מטעם בית המשפט.

(ראו: ע"א 5509/09 **מסארווה נ' עזבון המנוח מסארווה** (23.2.2014); רע"א 4575/00 **פלונית נ' אלמוני**, פ"ד נה(2) 321, 332; בע"מ 5072/10 **פלוני נ' פלונית** (26.6.2010); בע"מ 4259/06 **פלוני נ' היועץ המשפטי לממשלה** (13.7.2006); בע"מ 10060/07 **פלונית נ' פלוני** (2.10.2008); ת"ע (ת"א) 52816-10-10 **א' נ' י'** (17.5.2012); רמ"ש (חי') 16708-05-20 **פלוני נ' פלונית** (18.5.2020); תמ"ש (נצ') 32375-12-10 **ע.ש. נ' מ.ש.** (10.2.2014); ת"ע (ת"א) 40917-10-17 **ש' א' נ' ד'ג'ש'** (21.9.2020); תמ"ש (ראשל"צ) 29971-10-11 **מ.ש נ' ד.ד** (28.2.2017); תמ"ש (נצ') 32491-05-10 **ר.ב נ' א.ב** (5.8.2014)).

נדמה, כי בהקשר זה יש מקום להביא את דברי בית המשפט העליון במסגרת ע"א 472/81 **קצין התגמולים נ' אברג'יל** (9.6.1983) אשר דן בערעור על פסק דין שהכריע בענין החלטת ועדת ערעורים לפי חוק הנכים (תגמולים ושיקום) [נוסח משולב], תשי"ט-1959, כך:

> **"מציעה אני, שלא... נעשה עצמנו לחכמי הרפואה אלא נישאר בתחום תפקידנו כחכמי המשפט ונשאיר את העיסוק בתורת הרפואה לבקיאים בה. סבוכה היא תורת הרפואה בכלל ותורת רפואת הנפש בפרט מכדי שהדיוטות יכניסו ראשיהם בה".**

איני סבורה שהעדויות שהציג הנתבע ביחס למצבה של המנוחה במועד הרלבנטי היו מבוססות ומגובשות במידה שיש להעדיפן על חוות דעתו של המומחה. מעבר לכך שההתייחסות היתה כללית, אי אפשר לקבוע על יסוד העדויות את מידת ההבנה של המנוחה לסיטואציה מורכבת וודאי שאין בהן כדי לגבור על מסקנת המומחה המבוססת על התרשמות של מספר אנשי מקצוע מתחומים מקצועיים שונים.

29. אם כן, לאחר שבחנתי את המסמכים המתארים את מצבה של המנוחה בסמוך למועד עריכת הצוואה ובהסתמך על ממצאי חוות הדעת של המומחה אני קובעת, כי המנוחה לא היתה מודעת לטיבה של הצוואה שנחתמה על ידיה ביום 15.5.2016 ועל כן, בהתאם להוראות סעיף 26 לחוק הירושה, הצוואה - בטלה.

30. בנקודה זו ניתן לסכם את הדברים ולהורות על קבלת התביעה ומתן צו ירושה; אולם כדי שלא לבסס את פסק הדין על אדן יחיד ומאחר ואני סבורה שיש בחלק מהטענות שהתבררו בהליך כדי לחזק את המסקנות עד כה, אדון גם ביתר הטענות שהוצגו לפניי.

<u>טענות התובעת ביחס לפגמים שנפלו באופן עריכת הצוואה</u>

31. לאחר עיון בכל המסמכים ושמיעת הסיכומים ניתן לזקק מתוך טענות התובעת התייחסות לארבעה פגמים מרכזיים שנפלו באופן עריכת הצוואה:

ראשית, הצוואה נערכה שלא מפי המנוחה ומבלי שהוסבר לה תוכנה;

שנית, הצוואה נערכה ללא הצגת תעודת רופא כנדרש;

שלישית, בצוואה צוין, כי היא נחתמה במשרדו של הנוטריון שעה שהיא נחתמה בבית המנוחה (פגם צורני);

ולבסוף - הזוכה בצוואה היה מעורב בעריכתה.

אדון בכל אחת מהטענות ואבחן האם הוכח הפגם ומה המשמעות שלו במכלול הנסיבות.

32. כאמור, כענין מרכזי הדגישה התובעת, כי הצוואה נערכה שלא מפיה של המנוחה, מבלי שהנוטריון ברר את רצונה ומבלי שהסביר לה את תוכן הצוואה ועל כן נפל פגם בצוואה; וכי הנוטריון לא קיים את ההוראות הרלבנטיות ביחס לתיעוד הרפואי הנדרש לשם עריכת צוואה נוטריונית בנסיבות אלה.

33. סעיף 22 לחוק הירושה מסדיר את אופן עריכת צוואה בפני רשות, כאשר מובהר (בס"ק (ז)), כי ההוראות יחולו על עריכת הצוואה בפני נוטריון. מהוראות סעיף זה נלמד, כי הצוואה תעשה על ידי המצווה באמירת דברי הצוואה בעל פה בפני הנוטריון או בהגשת דברי הצוואה בכתב על ידי המצווה עצמו לידי הנוטריון. דברי הצוואה יקראו בפני המצווה שיאשר בזו צוואתו והנוטריון יאשר בחתימתו על פני הצוואה שהיא נקראה ושהמצווה הצהיר כאמור. במקרה בו הצוואה נכתבה בלשון שהמצווה אינו שומע, היא תקרא בפניו בתרגום ללשון שהוא שומע.

34. בענייננו - כאשר נשאל הנוטריון לגבי מועד עריכת הצוואה ולגבי ההליך שקדם לחתימתה העיד כי הצוואה נכתבה במשרדו לאחר שפנו אליו התובעת והנתבע והסבירו, כי המנוחה מעוניינת לערוך צוואה לטובת הנכד - הנתבע (עמ' 11, ש' 1-2); כי לאחר שנכתבה הצוואה הקריא הנוטריון את תוכנה לתובעת בעת שהם שוהים במשרדו (עמ' 14, ש' 18-27) וכי לאחר מכן נסעו לבית המנוחה והתובעת אמרה למנוחה לחתום על ייפוי כח ועל הצוואה (עמ' 14, ש' 24-27).

הנוטריון עמד על כך שהמנוחה היתה צלולה וכשירה וכי שוחחה עמו על תוכן הצוואה ב----- (עמ' 14, ש' 32-35) ואישר, כי שמע מהמנוחה את רצונה רק במעמד החתימה וקודם לכן, עת

נכתבה הצוואה, הסתמך על דברי התובעת אשר תארה במילותיה את רצון אמה (עמ' 15, ש' 1-13).

אציין בהקשר זה, כי התובעת העידה, כי המנוחה לא נשאלה דבר על ידי הנוטריון במעמד החתימה (עמ' 42, ש' 2-19; עמ' 110, ש' 1-2).

34. תקנה 4(ה) לתקנות הנוטריונים, תשל"ז-1977 ("**תקנות הנוטריונים**") קובעת, כך:

> **"לא ייתן נוטריון אישור על עשיית פעולה בפניו, אם המבקש לבצע את הפעולה מאושפז בבית חולים או מרותק למיטתו, כל עוד לא הוצגה בפניו תעודה רפואית לפי הטופס בתוספת הראשונה שהוצאה ביום עשיית הפעולה; התעודה הרפואית תצורף לעותק האישור שיישמר בידי הנוטריון".**

במהלך חקירתו הוצג לנוטריון מסמך סיכום מידע רפואי מיום 15.5.2016 אשר נערך על ידי רופאת המשפחה ד"ר ש' (נספח 5 לתשובה להתנגדות לבקשה למתן צו ירושה).

מסמך זה הוזכר בתצהירו של הנתבע כאשר הנתבע העיד בהקשר זה, כי הנוטריון ביקש שהמנוחה, מפאת גילה, תקבל אישור רפואי שיעיד על מצבה המנטלי והמטפלת ניגשה עם המנוחה לרופא המשפחה לשם כך (כך, בסעיף 36-37 לתצהיר שהוגש ביום 29.10.2020)

בעדותו העיד הנתבע, כי מסמך הסיכום הרפואי מרופאת המשפחה התקבל "בעקבות בקשה של הנוטריון" (עמ' 76, ש' 9-13)

מעיון במסמך זה עולה, כי רופאת המשפחה ציינה, כי המנוחה אחרי שבר וככל הנראה עברה גם אירוע מוחי; כי המנוחה מרותקת לכיסא גלגלים עם קטטר קבוע וכמעט שאינה יורדת מהמיטה. עוד צוין, כי לצורך המשך ניהול ענייניה שוחחה עמה הרופאה, המנוחה הבינה את הנאמר והסכימה למינוי התובעת והנתבע כאפוטרופסים.

35. הנוטריון עמד בעדותו על כך, שהסתמך בעת עריכת הצוואה על אישור אחר ולא ראה מסמך זה (עמ' 12, ש' 12; וכן עמ' 13, ש' 29-35). עוד העיד הנוטריון, כי הסתמך על חוות דעת שכללה עמוד אחד שכלל בסופו ממצאים לפיהם המנוחה בהכרה ומבינה את הדברים (עמ' 13, ש' 7-1), אך הוא אינו יכול להציג מסמך רפואי מהמועד הרלבנטי (עמ' 14, ש' 2-7).

בהקשר זה יובהר - **ראשית**, לבית המשפט לא הוצגה חוות דעת נוספת עליה הסתמך, לכאורה, הנוטריון כדי לקבוע את כשירותה של המנוחה; **שנית**, מתצהירו של הנתבע עולה, כאמור, כי

הסיכום של רופאת המשפחה מיום 15.5.2016 הוצא לבקשת הנוטריון בשל גילה של המנוחה (בת 85 שנים).

36. כאמור, תקנה 4(ה) לתקנות האמורות מחייבת הסתמכות על תעודה רפואית בנוסח קבוע במקרה בו האדם המבקש לערוך פעולה משפטית "מרותק למיטתו".

הפסיקה הרחיבה את משמעות הביטוי "מרותק למיטתו" והחילה אותו גם על אדם הסובל מקשיי ניידות, נזקק לעזרת הזולת ומחמת גילו או מצבו הרפואי או שניהם גם יחד קשה לו לצאת מביתו (**ענין ט.ח.א.** והאסמכתאות המפורטות בסעיף 16 לפסק הדין).

37. מהסיכום הרפואי מיום 15.5.2016 נלמד, כי המנוחה היתה "מרותקת לכסא גלגלים" ו"כמעט שאינה יורדת מהמיטה" והנוטריון עצמו העיד, כי המנוחה לא יכולה היתה להגיע למשרדו לאור מצבה הרפואי (עמ' 14, ש' 1-6).

על כן, בהסתמך על הוראות תקנה 4(ה) לתקנות הנוטריונים היה על הנוטריון להימנע ממתן אישור על עשיית פעולה בפניו כל עוד לא הוצגה בפניו תעודה רפואית לפי הטופס שבתוספת הראשונה לתקנות האמורות ואשר הוצאה במועד עריכת הפעולה על ידי האדם. כן היה על הנוטריון לצרף את התעודה הרפואית בנוסח הקבוע בתקנות לעותק האישור שישמר בידיו.

כך, ככל שהוצגה לנוטריון תעודת רופא כנדרש, היה עליו לצרפה ולשמור עותק וככל שלא הוצגה תעודת רופא, לא ניתן להסתמך על הסיכום הרפואי של רופאת המשפחה, הן מאחר והיא לא בנוסח הנדרש, אינה מתייחסת במפורש להכרתה של המנוחה, צלילותה, אחריותה על מעשיה וכשירותה לעשות פעולה בפני נוטריון והן מאחר ותוכן הסיכום מעלה תהיות לגבי מצבה של המנוחה, בין היתר, שעה שהסיכום מזכיר את האירוע המוחי שהתרחש בסמוך וכן מתייחס למינוי אפוטרופוס.

אדגיש, כי בשים לב להתייחסות לענין מינוי אפוטרופוס ושעה שהנוטריון התבקש לערוך ייפוי כח במקביל לעריכת צוואה, על אחת כמה וכמה שהיה מקום לדקדק בבחינת מצבה של המנוחה, כשירותה וצלילותה.

איני יכולה לקבוע האם אכן שוחח הנוטריון עם המנוחה על הצוואה, כפי שטען; אולם שעה שהצוואה נוסחה על סמך המידע שנמסר לנוטריון על ידי גורם שאינו המצווה עצמו (כך עולה מדבריו של הנוטריון); שעה שמדובר בחתימה על צוואה זמן קצת לאחר אירוע מוחי, ימים ספורים לאחר שחרור מאשפוז שיקומי, כאשר מדובר באישה בת 85 מרותקת למיטתה ועומד על הפרק מינוי אפוטרופוס - איני סבורה שניתן להסתמך על העדות בדבר השיחה עם המנוחה

אודות תוכן הצוואה והיה על הנוטריון להקפיד הקפדה יתרה על בדיקת מצבה של המנוחה ולהסתמך על מסמך רפואי מתאים בהתאם לדרישות הדין.

אני ערה לטענת הנוטריון כי הוצג לו מסמך אחר עליו ניתן להסתמך בעת אישור הפעולה, אולם התקנות האמורות מחייבות אותו לשמור את המסמך וכזה - לא הוצג בפניי.

על כן אני סבורה, כי עריכת הצוואה באופן שנערכה (ניסוחה בהעדרה של המנוחה והחתמתה מבלי להסתמך על חוות דעת מתאימה) מעלה ספק בנוגע לשאלה האם הצוואה משקפת את רצונה החופשי והאמיתי של המנוחה וכי נפל פגם מהותי בעריכת הצוואה שלא בהסתמך על תעודה רפואית מתאימה.

38. נוסף על הקושי הנובע מניסוח הצוואה לכתחילה שלא על סמך דבריה של המנוחה והקושי הנובע מהעדרה של חוות דעת רפואית עליה ניתן להסתמך, הצביעה התובעת על פגם נוסף הנובע מכך שבאישור עשיית הצוואה צוין, כי הצוואה נחתמה במשרדו של הנוטריון וזאת שעה שכל המעורבים מסכימים כי הצוואה נחתמה בביתה של המנוחה.

הנוטריון הסביר שביקש להקל על התובעת וכי מדובר בתעריף שונה כאשר החתימה במשרדו (עמ' 15, ש' 15-20).

אילו הייתי משוכנעת, כי "מרכיבי היסוד בצוואה" התקיימו, כלומר שהצוואה נאמרה בפני הנוטריון או הוגשה לו על ידי המנוחה והייתי משוכנעת כי הצוואה משקפת את רצונה החופשי והאמיתי של המנוחה היה, לדעתי, מקום להכשיר את הצוואה על אף שנפל פגם בהיבט הזה (על אף אי הנוחות הברורה בכל הנוגע לשינוי מקום החתימה באופן שאינו אמת), שכן איני סבורה שהיה מוצדק למנוע מימוש רצונה של המנוחה בשל מעשה זה, פסול ככל שיהיה.

אולם, כאמור, איני משוכנעת, כי הצוואה משקפת את רצונה של המנוחה - לאור מצבה המנטלי והקוגניטיבי ולא הוצג מסמך מתאים המאשר זאת.

39. לבסוף הצביעה התובעת על ענין נוסף הפוגם, לשיטתה, בתוקף הצוואה. לטענתה, הנתבע היה מעורב בעריכת הצוואה באופן המוביל לביטולה.

40. סעיף 35 לחוק הירושה קובע, כי הוראת צוואה בכתב המזכה את מי שערך אותה, היה עד לעשייתה או לקח חלק באופן אחר בעריכתה - בטלה.

הנתבע העיד, כי הוא פנה יחד עם אמו, התובעת, אל הנוטריון בכדי לערוך צוואה וייפוי כח וכי הוא לא נכח במעמד החתימה על הצוואה (עמ' 76, ש' 25-32); כי הוא ואמו אמרו לנוטריון

כי זה רצון המנוחה מבלי שהמנוחה נכחה (עמ' 77, ש' 7-16; עמ' 81, ש' 21-22; עמ' 82, ש' 8-2).

גם העד מר ס"ב העיד, כי בשיחה אקראית שהתנהלה כשנתיים - שלוש לפני מותה של המנוחה הנתבע סיפר שיש "איזה תהליך של צוואה" (עמ' 86, ש' 3 - עמ' 89, ש' 10) וכי היתה אי נוחות בשיחה לגבי הצוואה שנבעה מעמדתו לגבי עצמאות כלכלית וההמתנה עם הקמת משפחה לירושה עתידית.

התובעת העידה, כי הנתבע לחץ עליה לשכנע את המנוחה לחתום על צוואה ולאחר שהמנוחה חלתה, הצוואה נוסחה על ידי הנתבע אשר הדפיס אותה (עמ' 56, ש' 17-18).

בנוסף העידה התובעת, כי הנתבע נכח במעמד החתימה (עמ' 42, ש' 16) והוא מסר למנוחה מסמך לחתימתה וביקש ממנה לחתום (עמ' 44, ש' 13-14; עמ' 98, ש' 11-17)

כאמור, הנוטריון, הנתבע והמטפלת עומדים על כך שהנתבע לא היה במעמד החתימה על הצוואה ואילו התובעת עומדת על כך שהנתבע נכח.

איני יכולה להכריע בענין ואיני יכולה לקבוע על איזה מהעדויות להסתמך, וממילא עצם הנוכחות של הזוכה במעמד החתימה על הצוואה, כשלעצמה, אינה נכנסת בגדרה של עילות הפסלות (ע"א 6496/98 **בוטו נ' בוטו**, פ"ד נד(1) (**"ענין בוטו"**)), אולם אף אם הייתי יכולה לקבוע, כי הנתבע לא נכח במעמד החתימה על הצוואה, אני סבורה שהעדויות מצביעות על מעורבות של הנתבע העולה לכדי "לקיחת חלק פעיל" בעריכת הצוואה באופן הנכנס בגדרו של סעיף 35 האמור.

41. אסביר:

תכליתו של סעיף 35 האמור, היא לשמור על האוטונומיה של המנוח ולכבד את רצון המת. על כן במקרה בו הוראות הצוואה מזכות את מי שלקח חלק בעריכתה - דין הצוואה להתבטל.

כבוד השופט נ. הנדל הסביר, בבע"מ 384/19 **פלוני נ' פלונית** (5.6.2019) כי מצוות המחוקק בסעיף 35 אינה דורשת הוכחת קשר סיבתי בין פעולות האדם שלקח חלק בעריכת הצוואה ובין ההוראה המטיבה עמו; כי על הנהנה להתרחק מפעולות עשיית או עריכת הצוואה; וכי תוצאה זו מגנה על המצווה ומהווה הרתעה ראויה כנגד מעורבות במלאכת עריכת צוואה על ידי גורם שעשוי להרוויח מכך.

בע"א 245/85 **אנגלמן נ' קליין,** פ"ד מג(1), 772 קבע בית המשפט העליון, כי את המושג "נטילת חלק בעריכת הצוואה" פרשו בתי המשפט באופן צר ודווקני באופן שעריכה - כמשמעותה בסעיף האמור - מהווה הכנה טכנית של המסמך וניסוח מילוי של לשון הצוואה על מנת שהמצווה יוכל לחתום עליה.

בענין בוטו האמור באר בית המשפט העליון, כי ההתייחסות לעילת הפסילה השלישית המפורטות בסעיף 35 האמור, הנוגעת לכל מי שלקח חלק בעריכת הצוואה "באופן אחר" מאפשרת לבית המשפט מרחב פרשנות רב יותר משתי העילות הראשונות המתייחסות למי שערך את הצוואה או היה עד לעשייתה ומאפשר גמישות ומילוי תוכן על פי הנסיבות המיוחדות של כל מקרה ומקרה.

בע"א 148/96 **בקשי נ' סלמן,** פ"ד נג(1), 843 נקבע, כי העברת המידע לגבי רצון המנוח לעורך הדין כאשר תוכן הצוואה הינו חריג, כאשר לדוגמא אחד מילדי המוריש אינו זוכה לחלק משמעותי בעיזבון, חלה חובה מכופלת לוודא שזו אכן כוונת המוריש והתקבלה הטענה בדבר בטלות ההוראה לאור המעורבות בעריכתה בהתאם להוראות סעיף 35 כאמור.

בכדי לבדוק את תחולת הסעיף האמור, על בית המשפט לבחון מהי מידת האינטנסיביות של המעורבות הנטענת של הנהנה מהצוואה (**ענין ט.ח.א**).

לעיתים יש לבחון את ההצטברות של אירועים וזיקות לצוואה, שכן אולי כל אחד מהם כשלעצמו אינו מספק כדי להציב תווית של "נטילת חלק בעריכת הצוואה" אולם קיבתם יחד, במבט על, יוצרים השתתפות בעריכה שמובילה לפסילת הצוואה (ע"א 586/03 **חרמון נ' גולוב,** פ"ד נט(3)1.

42. לענייננו: כאמור, הנוטריון העיד, כי הצדדים מסרו לו את תוכן הצוואה; כי על יסוד זאת, **מבלי שנערכה שיחה עם המנוחה,** נערכה הצוואה; וכי הפגישה הראשונה עם המנוחה היתה במעמד החתימה.

כאשר בוחנים התנהלות זו (עריכת הצוואה וניסוחה ללא מעורבותה של המנוחה) תוך התחשבות בכך שמדובר בפעולות שבוצעו ימים ספורים לאחר שחרורה של המנוחה משיקום לאחר שעברה אירוע מוחי ואת הפעולות שבוצעו כדי לאפשר את החתימה על הצוואה (לרבות התיאום של החתימה בבית המנוחה והביקור אצל רופאת המשפחה כדי להמציא מסמכים רפואיים עליהם יוכל הנוטריון להסתמך) אני סבורה, כי מכלול הדברים מצביע על מעורבות אקטיבית של הזוכה (הנתבע) בעריכת הצוואה אשר חורגת מהעברה מדויקת ומצומצמת של רצון המנוחה בלבד באופן המצדיק ביטולה בהסתמך על הוראות הסעיף כאמור.

43. בפסיקה נקבע שיחסי הגומלין בין עילות פסלות שונות שיכול ולא היו עומדות באופן עצמאי ישזרו יחדיו לרובד חזק ויבססו את מסקנת בית המשפט (ת"ע 26634-09-15 **פלונית ואח' נ' האפוטרופוס הכללי במחוז תל אביב** (4.4.2021) והאסמכתאות המפורטות בסעיפים 149-150).

על כן, גם אלמלא הייתי סבורה שמעשיו של הנתבע מהווים, כשלעצמם, מעורבות בעריכת הצוואה באופן הנכנס בגדרו של הסעיף האמור ומוביל לבטלות ההוראות המצוות את רכושה של המנוחה לו; ממכלול הראיות שהובאו ביחס למעורבות ותוך התחשבות במצבה של המנוחה, הספק לגבי רצונה והעדר תיעוד רפואי מתאים - יש בהתנהלותו של הנתבע כדי לתמוך במסקנה בענין רצונה של המנוחה אף אם לא מדובר בעילת פסלות עצמאית (ראו בהקשר של הסתמכות על מכלול הנסיבות גם את ת"ע (אשדוד) 9799-02-15 **ד.ג. נ' ח.ע.** (14.8.2019)).

<u>סיכום הדברים:</u>

בהסתמך על המסמכים הרפואיים ועל חוות דעתו של המומחה אני קובעת, כי המנוחה לא היתה מודעת לטיבה של הצוואה.

בנוסף, אני קובעת, כי עריכת הצוואה בשעה שהמנוחה מרותקת למיטתה, ימים ספורים לאחר שחרור מבית חולים שיקומי לאחר שעברה אירוע מוחי, מבלי שהוצגה תעודה רפואית כנדרש מהווה פגם מהותי בהליך עריכת הצוואה.

עוד אני קובעת, כי מעורבותו של הנתבע - הזוכה בצוואה בתהליך עריכת הצוואה, כאשר הדברים נבחנים במכלול הנסיבות (לרבות גילה של המנוחה, מצבה הרפואי באותה העת, הסמיכות לאירוע המוחי) מהווה מעורבות אקטיבית שמובילה לפסילת ההוראות המזכות באותו.

על כן, לאור ניתוח הדברים כאמור, כאשר הדברים נבחנים במאוחד וניתנת משמעות למשקל המצטבר של הנסיבות אני קובעת, כי המנוחה לא היתה כשירה לצוות; כי לא ניתן לקבוע שהצוואה משקפת את רצונה וכי הפגמים בהליך עריכת הצוואה מובילים לפסילתה.

על כן אני מקבלת את התביעה ונעתרת לבקשה למתן צו הירושה שהגישה התובעת. קביעה זו ניתנת מבלי להתעלם מהפגם שנפל בבקשה למתן צו ירושה, כאשר ציינה התובעת, שהמנוחה לא הותירה צוואה לאור פסילת הצוואה ומאחר שאיני סבורה שמדובר בפגם מהותי במידה המצדיק הימנעות מהורשה כדין.

במידת הצורך, ניתן להגיש נוסח צו ירושה פורמאלי לחתימה.

לאחר ששקלתי את טיבו של ההליך, את האופן בו הוא נוהל, את העלויות שהיו כרוכות בבירורו ואת תוצאת ההליך ואת היקפו - אני מחייבת את הנתבע בהוצאות התובעת בסך כולל של 40,000 ש"ח אשר ישולמו בתוך 30 יום מהיום.

<u>המזכירות תמציא את פסק הדין לצדדים ולמומחה.</u>

<u>אני מתירה את פרסום פסק הדין בהשמטת פרטים מזהים.</u>

ניתן היום, ל' שבט תשפ"ב, 01 פברואר 2022, בהעדר הצדדים.

יפעת שקדי שץ, שופטת